

Ковтун В.В.

Прикметники на позначення молодого віку в українських східнослов'янських говірках

Ковтун Валентина Валеріївна, аспірантка

ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", м. Луганськ, Україна

Анотація. У статті проаналізовано семантику й функційну активність репрезентантів ЛСП прикметників, які опосередковано вказують на вік молодої людини, у діалектному тексті східнослов'янського мовного ареалу. Прикметники *малолітній, маленький / маненький, малий, невеликий, немаленький / неманенький, немалий, взрослий / дорослий, молодий, великий, здоровий* об'єднує інтегральна сема 'порівняно невелика кількість років, яку прожили'. Ад'єктив *молодий* є домінуючим у названій ЛСП. У певних контекстах прикметники можуть реалізовувати і основні семи, і додаткові, актуалізовані завдяки сполучуваності й асоціативним зв'язкам. Обсяг значеннєвих відтінків у прикметника *молодий* у діалектній мові значно ширший, ніж у літературній.

Ключові слова: прикметник (ад'єктив), сема, діалектний текст, фольклорний текст, східнослов'янські говірки, вік людини, конотація.

Поняттям "вік" охоплюють присутні характеристики людини. Вік є важливим компонентом культури будь-якого народу. Зміст поняття "вік" містить національну, культурну та історичну специфіку, оскільки сама "людина, у першу чергу, асоціюється з поняттям віку, хоча цією властивістю володіє будь-який об'єкт нашої планети. Вік безпосередньо стосується людини й характеризує її, є однією з найбільш важливих характеристик людини" [1].

Останнім часом науковці різних гуманітарних напрямків (етимологи, етнолінгвісти, фольклористи та ін.) демонструють значний інтерес до вивчення семантики, структури, походження одиниць лексико-семантичної групи "Вік людини" (В. Гнатюк, Ф. Славський, В. Складенко, Ю. Литвиненко, В. Семиряк, О. Барабаш та ін.). Предметом спеціального аналізу стали лексичні одиниці на позначення віку людини в бойківських говірках [3]. Дослідниця О. Гурова виявила особливості номінації віку людини, характеризувала семантику окремих назв, визначила джерела формування відповідної лексики північно-прикарпатського регіону.

Дослідження семантики й структури окремих лексико-семантичних груп (далі ЛСГ) – одна з актуальних проблем в українській діалектології. Аналіз семантики й функційної активності прикметників віку на матеріалі діалектного тексту, на нашу думку, сприяє виявленню їх національно-культурної специфіки, відбиває тим самим діалектну картину світу, у якій віддзеркалено стереотипи й асоціації мовців східнослов'янського ареалу.

У діалектних текстах східнослов'янських говірок виявлено розгалужений ряд прикметників на позначення віку людини. Прикметники віку ми умовно поділили на дві ЛСГ:

- 1) прикметники, які опосередковано вказують на вік;
- 2) прикметники, які відносно вказують на вік.

У ЛСГ прикметників, які опосередковано вказують на вік, у свою чергу, можна виділити дві лексико-семантичні підгрупи (далі ЛСП) ад'єктивів, які:

- 1) опосередковано вказують на молодий вік людини;
- 2) опосередковано вказують на поважний вік людини.

У цій статті ми проаналізуємо репертуар прикметників, які опосередковано вказують на молодий вік людини.

Метою статті є дослідження семантичного й функційного аспектів лексико-семантичної підгрупи прикметників, які опосередковано вказують на молодий

вік людини, на матеріалі українських східнослов'янських говірок. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: визначити референтну сферу прикметників на позначення віку людини з домінуючою лексемою *молодий* у досліджуваних говірках; виконати семний аналіз значень аналізованих ад'єктивів у діалектному тексті; визначити функційну активність прикметників.

Джерелами для дослідження стали матеріали історичної праці В. Іванова "Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии: очерки по этнографии края" [Іванов], матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій ([УССГ], [ПСС]), а також власні записи діалектного матеріалу.

Звернемося безпосередньо до аналізу семантики ЛСП прикметників, які опосередковано вказують на молодий вік людини. Установлено, що діалектоносії, характеризуючи вік людини, здебільшого, описово, непрямо вказують на те, скільки років людині: *малолітній, маленький / маненький, малий, невеликий, немаленький / неманенький, немалий, взрослий / дорослий, молодий, великий, здоровий* (пари ад'єктивів *маленький* і *маненький, взрослий* і *дорослий* ми розглядаємо як одне слово). Прикметники цієї ЛСП об'єднує інтегральна сема 'порівняно невелика кількість років, яку прожили'. Домінуючим словом у цій підгрупі виступає прикметник *молодий* (157 прикладів), оскільки має більше функційне навантаження, порівняно з іншими прикметниками в межах ЛСП.

Словник української мови в 11-и томах подає такі значення прикметника *молодий*: 'який має небагато років, не досяг зрілого віку; юний' // 'не старий'; 'з особливостями, властивими тому, хто має небагато років'; 'який недавно з'явився, народився, почав існувати, рости'; 'недавно приготовлений (про продукти)' [СУМ ІХ, с. 786]. Оскільки ми аналізуємо ад'єктив *молодий*, уживаний по відношенню до людини, то останнє значення цього слова до уваги не беремо.

Загалом пряме номінативне значення (тобто констатація тільки віку) ад'єктив актуалізує переважно в діалектних текстах-оповідях, у фольклорних текстах, навпаки, містить явно виражений додатковий семи. У народнопоетичному тексті оцінний компонент, як властивість фольклорного слова, є практично обов'язковим у семантичному значенні слів, що згодом призводить до розширення семантики всього висловлення.

Прикметник *молодий* мовці східнословобожанських говірок сполучають з низкою іменників і займенників, зокрема *я, ми, хлопці, люди, дівчата, дівчина* тощо, напр.: *Гукайт' молодих хлопці їу / і во'ни їйд'ут / к'ін'ми* [УССГ, с. 57]; *Мо'я с'ваха мо'лода / дуже кра'сива ж'інка / б'іл'ава / ви'сока / во'на / дуже тру'дол'у'бивої ї'дач'і / по профес'її во'на ме'дсе'ст'ра* [УССГ, с. 130]; *По'том / ко'ли на'ш'і сол'дати на'сту'пали / це бу'ло ї' сорок п'ятою го'ду / у нас тут бу'є ме'дсан'бат / і нас заби'рали у'с'їх мо'лодих д'їу'ч'ат* до м'е'дсан'бату прац'у'вати [УССГ, с. 216]; *Т'аж'ко ї' важ'ко бу'ло прац'у'ват' у / зосп'итал'і / хло'пці' були мо'лод'ї / хо'т'їли ж'ити* [УССГ, с. 216]; *Розка'жу ше про те / їак ми бу'ли мо'лод'ї / п'їсл'а во'ни / дуже л'убили собі'рати'с'а / ве'ч'ор'ниц'ї та'к'ї ро'били* [УССГ, с. 221]; *Заби'рали / їак'ї мо'лод'ї хло'пці' з д'вац'ат' шес'того'д'вац'ат' ч'ет'вертого / года / заби'рали їс'їх на во'ну* [УССГ, с. 112] та ін. Ад'єктив *молодий*, реалізуючи сему 'молодий', без сумніву, викликає тільки позитивні асоціації у свідомості мовців, тож правомірно стверджувати, що в цьому випадку в семантичній структурі актуалізовані семи позитивної характеристики людини 'молодий', 'здоровий', 'повний сил', напр.: *Сан'а ї' нас до / того ш'видко ко'пайе / це хло'пе'ц' мо'лодї'ї же / кубашки ко'па* [УССГ, с. 377]; *Прис'лали їо'го до нас ї' се'ло дес' у ше'с'тиде'с'ятому / роц'ї / це бу'є ш'ч'е мо'лодї'ї / хло'пец' та'кї' / т'риц'ат' три / роки їо'му бу'ло* [УССГ, с. 385]; *Ж'їнк'и / їа'к'ї м'ї'сили коро'ваї / по'він'ї: і' бу'ти з' доб'рої'ї с'ем'її / ш'ч'об' мо'лод'ї'ї / доб'ре жи'ли* (с. Краснодарка Краснодонського р-ну, Луганська обл.); *Бу'ло / ка'н'єшно / ш'ч'о ми мо'лод'ї'ї бу'ли / то нам луч'ше / а ш'ч'е бу'є і по'р'адок / луч'шїї* [УССГ, с. 394]; *Ми бу'ли мо'лодими / дуже важ'ка бу'ла ро'бота / ле'жалі по / сорок ч'оло'в'їк у / ка'ждом клас'ї / і нам т'реба бу'ло у'с'їм д'їу'ч'атам мо'лодим у'хажуват' за / ними // ну рас їа мо'лода бу'ла / при здо'рої'ї / де не' тої оту'ди / ка'жут' во'на / віде'ржит'* [УССГ, с. 307].

Пряме номінативне значення прикметника *молодий*, яке безпосередньо спрямоване "на предмети, явища дійсності та якості дійсності й відбиває їхнє загальне розуміння" [2, с. 171], у фольклорному тексті виокремити складно, пор.: *Жилá мо'лодá вдовá, / Двух' кунчикив' люб'їла, / У полони вод'їла, / Двух' синїв' род'їла, / Іванушк'у и Вас'їла* [Іванов, с. 153]; *Захот'їла вра'жа ба'ба / Мо'лодо'ю бу'ты, / Нат'їкала за оч'їпок' / Шив'їли та рут'ї* [Іванов, с. 648], отже означений ад'єктив переважно ускладнений додатковими семами 'у розквіті сил', 'здоровий', 'красивий': *То черня'ва / Мо'лода дивч'їна / Дорїжк'у втоптала, / Та дорїжк'у втоптала* [Іванов, с. 20]; *Ты сбру'я мо'я, предоро'га, / Ты дівч'їна мо'я, ты мо'лодá!* [Іванов, с. 155]; *Ты'мь т'р'ávка з'эл'на, / Що бл'їзьк'о водá. / Ты'мь дівч'ка хор'їша, / Що їц'ї мо'лодá* [Іванов, с. 653].

Позитивні конотації викликані, головним чином, асоціаціями молодості з красою, веселим безтурботним життям, радістю тощо, тому ад'єктив *молодий* (і його форми) визначають іменники *дівчина (дівка), хлопець, парень, козак* (у значенні *хлопець*) та ін. й актуалізують у контексті семи 'молодий', 'сповнений

життєвих сил', 'незаміжня' / 'неодружений', 'незрілий', напр.: *Верба', верб'їця, / Порá тоб'ї розв'їц'їця, / Порá тоб'ї, Павл'єко, ожен'їц'їця. / Ої мин'ї жы'нїц'їця це не порá, / Ще мо'я Лук'єрка мо'лодá, / Нехáй хот'ь літ'єчко погу'ля* [Іванов, с. 152]; *Гу'ляї, гу'ляї, д'б'чко, / П'оки мо'лод'єнка, / Гу'ляти рад'єнка* [Іванов, с. 159]; *Я дівч'їна їц' мо'лодá, / Та їц' повнор'ожа, / Хоч'ь и в'ь м'ас'н'їцю х'то пр'їїде, / Та ї тод'ї я г'ожа* [Іванов, с. 659]; *Кл'адут' хл'ї'бину на краї сто'ла / на краї / і / ка'жут' / шо ви не'ре'держуй'єте д'ївиц'у / кра'сну ку'ниц'у / а ї нас ко'зак мо'лодї'ї* [УССГ, с. 259]; *М'энз ж' м'аты л'ае, / Гу'лять нэ пуск'ае. / Щоб'ь я нэ ход'їла, / П'арня нэ люб'їла – / З'ь х'ўтора дру'гого, / П'арня мо'лодо'го* [Іванов, с. 666]; *Та ще мин'ї жен'їтьс'я не порá, / Та їц' мо'я дивч'їна мо'лодá, / Та нехáй вонá літ'єчко погу'ля, / Та нехáй вонá к'їсоньк'у покохá* [Іванов, с. 21].

Однак, виражаючи аналогічні семи, у певних контекстах ад'єктив може вживатися в текстах, що репрезентують емоції суму, жалю тощо, пор.: *Ус'ї б'рат'чик'ї / Пожен'їльс'я, / Вс'ї тов'ар'їщи / Подру'ж'їльс'я / А я мо'лод'її / Не жен'ат'ь хо'ж'у* [Іванов, с. 23]; *Гор'ько ж'їты п'ар'ню мо'лодо'му / Та їей не жен'атому* [Іванов, с. 23]; *Теклá р'їчка риковáя, / В'їшла дівч'ка мо'лодáя. / Не плач'ь, дівч'ка, не жур'їс'я; / Я ї сам'ь мо'лодець не жин'ївс'я* [Іванов, 154]; *Не найш'ов' я д'б'ли, / Найш'ов'ь рыб'оло'вїв'ь, / Ої, вы робо'ло'вци, / Разд'обри мо'лодци! / Вы зак'їньте с'їтку; / Ч'єрез б'їстру р'їчку / Та в'їїмай'те д'б'лю / П'арню мо'лодо'му* [Іванов, с. 159]; *Щ'їка-ры'ба грáе, / Соб'ї п'ару м'ае. / Т'їлько ж'є мин'ї мо'лодо'му / Та ї п'ар'ї не м'ае* [Іванов, с. 160].

Позитивної конотації аналізований прикметник набуває у сполученні з іменниками, що називають осіб, які мають відношення до вояцтва, напр.: *Гор'є бу'ло / хоч'ї / гор'є бу'ло р'адом / ї розум'їли / шо ве'л'їке / гор'є у / на'ш'її стр'ан'ї / але ми бу'ли мо'лод'ї / їл'убл'али'с'а ї мо'лодих охв'їц'єр'її / ї хло'пці' бу'ли мо'лод'ї / і ле'те'нанти / і кап'їтани / і ма'їору / і л'оч'їки бу'ли тут у нас ... і їак нам / важ'ко бу'ло / ко'ли во'ни їїхали з / на'шого се'ла / проїш'ч'али'с'а ї п'лакали ї об'їш'ч'али хло'пці' / шо при'їїдут' до нас і заб'є'рут' нас / але ї до / ц'ого / ч'асу бе'ре'жемо / на'міят' про цїх мо'лодих і кра'с'їви'х охв'їц'єр'її* [УССГ, с. 217]. У подібних контекстах марковані одиниці, у які входить прикметник *молодий*, асоційовані з фізичним розвитком, силою, притаманні молодому вікові й необхідні для захисту рідної землі, завжди високо поціновувались у народі, тому розширюють семантику й вербалізують семи 'фізично здоровий', 'сильний', 'сміливий'.

У сполученні з іменниками *жона / жинка, княгиня* прикметник *молодий* у фольклорному тексті реалізує сему 'дівчина, яка недавно вийшла заміж', напр.: *Одч'їн'їяї, бат'єн'к'у, нов'її двір'ь, / Їїде до тебе с'їно'к' тв'її / Із'ь мо'лодо'ю жон'ою* [Іванов, с. 229]; *Прыв'єз'ї скр'їню, п'ыр'їну / Ії мо'лодо'ю княз'їню* [Іванов, с. 229]; *Есть у м'энз ж'їнка, / Мо'лодá, хор'їша, / Щ'є ї д'їточок дв'оє, / Її чорн'я'ви об'оє* [Іванов, с. 662]. До значення прикметника *молодий*, якого він набуває у сполученні з наведеними вище іменниками, приєднується аналогічне значення відад'єктивного іменника в складі тавтологічного сполучення (з тавтологічними

за змістом іменниками *молодиця, молодичка*), проте не є поширеним явищем. Наведемо всі приклади визначеного явища, які є в нашій картотечі: **Молод́ья молоды́чко!** / *Выйды до насъ, выйды до насъ.* / – *Рада бь я, мой подружки,* / *Выйты до васъ, выйты до васъ,* / *Та въ пичи́, мои подружки,* / *Ого́нь горы́ть, ого́нь горы́ть,* / *А на пры́тичку, подружки,* / *Боры́цькы кыпы́ть, боры́цькы кыпы́ть,* / *Вь колы́сци, мой подружки,* / *Дытя́ крyчы́ть, дытя́ крyчы́ть.* / *на пичи́, мой подружки,* / *Свёкорь ворчы́ть, свёкорь ворчы́ть* [Иванов, с. 256]; *Выкы́а́лы дивча́точка / Та сво́ю подру́жку,* / **Молодэ́ньку молоды́цю** / *До сэбэ гуля́ти* [Иванов, с. 653-654].

У діалектному тексті-оповіді східнословобанського мовного ареалу в значеннях прикметника, які визначають ті чи інші властивості, якості людини, унаслідок дифузності, розмитості семантики, часто виявляємо таке явище, як накладання сем. Тому, окрім семи віку, прикметник *молодий* у ряді контекстів актуалізує сему 'молодий спеціаліст', напр.: *Уч'їт'ел'ї були молод'ї* / *каждий раз го'товили п'їе'си* / *при'є'д'ла'шали стари'к'їу* [УССГ, с. 306]; *Бу' кру'жок под'го'то'ука молод'их* / *кадр'їу* / *дл'а спор'т'їуних* / *оби'ч'ест'їу* [УССГ, с. 414]; *Там ми пройшли* / *п'їдо'го'то'уку молодого б'ї'ц'ї'а* / *а* / *пот'їм по ч'ас'тинах нас распри'д'їли* [УССГ, с. 165], а також нова людина в колективі – 'новий', напр.: *А у нас бу' пре'ц'ї'дате'л'* / *Драг'їн з Новоа'дара* / *ч'олов'їк молодий* / *бу'ї в'їн за'стави'їу* / *у'с'їх кол'хозни'к'їу* / *ка'пусту с'їк'їти* [УССГ, с. 220]; *С'уди по'па'їу ди'ректор молодий* / *Микола Дмитрович Горбас* [УССГ, с. 305].

Аби повніше передати зміст висловлювання, усі смислові відтінки при відображенні яскравих картин своєї розповіді, респондент спирається на фонд усталених, регламентованих лексем, здатних викликати живі образи та асоціації, зокрема, уживаючи ад'єктив *молодий*, пор.: *Йїї п'їад:е'с'ат рок'їу* / *а душої во'на мо'лда* [УССГ, с. 131]; *Зап'ряга'їте тройку ко'ней,* / *Кони ворони́и,* / *Та й поїде'м дога'няты* / *Лит'ї мо'лодїи* [Иванов, с. 158] (семантичні значення 'який бажає діяти', 'ще сповнений сил', 'ще енергійний').

Загалом у свідомості мовців досліджуваної діалектної зони якості, притаманні молодому вікові, викликають позитивну оцінку. "Порівняння предметів чи явищ об'єктивного світу за певними параметрами передбачає ототожнення або прирівнювання за цими параметрами різних за своєю природою понять, яке створює семантичну двоплановість: вихідного уявлення, що називають образною основою (образом), і асоціативного, яке цим вихідним уявленням породжене" [4, с. 8]. У семантичному плані відбувається суміщення значень прикметника *молодий* і прикметника *маленький*, пор.: *Так зан'їмалис'а цим у'с'їм* / *д'їлом* / *в осно'у'ном молод'ї хлопц'ї* / *д'їу'ч'їта* / *ї жєни'ч'їни* / *та стари'ки мужи'ки* / *потому шо молод'их не' було н'їкого* / *їс'ї були на фронт'ї* [УССГ, с. 343]; *Спасы́би Бо́гу, шо въ мэ'нэ чоловїкь до́брыи!* / *Пошлї ёму,* / *Божэ, щасы́тя та вїкь до́вгыи,* / *Шо вїнъ мэ'нэ нэ бье й нэ лае,* / **Якь мо'лоду дэты́ну,** – *такъ мэ'нэ кох'ае* [Иванов, с. 644]; *Отда́й мэ'нэ, ба́тычко,* / *Куды́ хочэ'цьця:* / *Щобъ й нэ за старо́го,* / *Й нэ за молодóго,*

/ Ой, за козаченька / Розуд'ало'го. / *За стары́м жы́ты,* / *Трэба робы́ты.* / **За малы́м жы́ты** – / *Сухота моя.* / *За мо'лодчыкомъ* – *Красота́ моя* [Иванов, с. 652]. Розглянуті контексти маніфестують лексему *молодий* зі значенням констатації невеликої кількості років.

Як бачимо, обсяг значенневих відтінків прикметника *молодий* у діалектній мові значно ширший, ніж у літературній мові, семантика ширша й різноманітніша.

Звернемося до аналізу інших прикметників окресленої семантичної підгрупи.

Рис. 1.

Ад'єктиви ЛСП, які опосередковано вказують на молодий вік людини з домінують лексемою *молодий* (рис. 1) – *малолітній, маленький / маненький, малий, невеликий, немаленький / неманенький, немалий, взрослий / дорослий, великий, здоровий*, – відрізняються відтінками значення, указуючи на різний ступінь прояву ознаки молодого віку. Але оскільки ці прикметники все ж менше реалізують інтегральну сему 'порівняно невелика кількість років, яку прожили', то, на нашу думку, правомірно розглядати ці прикметники в межах однієї семантичної підгрупи. Наведемо приклади уживання прикметників – членів ЛСП: *У'ц'ому се'л'ї були знайде'н'ї кр'їпач'ки се'л'їани* / *їак'ї вос'питували малол'їтн'їх д'їток* [УССГ, с. 141]; *Зем'їу* / *а по'том була ко'манда та'ка* / *шо з'каждого кол'хоза* / *де зросл'ї хлопц'ї та'к'ї* / *на'правит'ї* / *у Дуванку на ае'р'од'ром на во'їен'їи помо'гат'ї* / *дв'ер' нар'а'зат'ї* / *ст'ройїт'ї* / *ан'гари дл'а само'л'ото'їу* [УССГ, с. 359]; *Д'їти ўже до'росл'ї* [УССГ, с. 131]; *Ну ўс'о ра'їно бо'їац'ї'а* / *то'му і во'їк* / *в'їн зїїс'т'ї* / *та* / *даже д'їтеї мал'їх п'їж'айут'ї* / *бо во'їк заб'є'ре* / *ї зїїс'т'ї* [УССГ, с. 194]; *Коли була йа мал'є'н'койу* / *ме'н'ї роз'казували про цеї д'їм* / *до'реч'ї* / *їа ў'н'ому ш'ч'е ї жє'їла* [УССГ, с. 229]; *Во'на* / *бач'їла* / *шо ми не та'к'ї мал'є'н'к'ї* / *а ўже* / *п'їдл'їтк'їе* [УССГ, с. 280] та ін. У реченні *В'єл'їкден'ї* / *пек'їли* / *п'їаски* / *фарбу'вали* / *їаїц'їа ... до'росл'ї мужи'ки* / *г'р'али у кот'ка* сему віку певною мірою нівельовано сполученням прикметника *дорослий* з іменником *музики*.

Периферійні члени ЛСП з домінують *молодий* в основному реалізують пряме номінативне значення, семантика цих прикметників майже не відрізняється

від семантики в літературній мові, значення прикметників при цьому не мають яскраво виражених конотативних сем. Однак слід зупинитися на значеннях прикметників *малий*, *невеликий*, *великий*, *здоровий*, які мають ширшу семантику, ніж інші ад'єктиви семантичної підгрупи.

Прикметники *малий* (19 %), *невеликий* (3 %), *великий* (4 %), маючи дифузну структуру значення, можуть виражати в різноманітних контекстах не тільки чисту констатацію віку. На нашу думку, у деяких досліджуваних текстах у семантичній структурі прикметників, окрім семи віку, наявні додаткові семи параметричних даних людини. Наведемо такі приклади: *Йак йа була мала* / мо¹йа се²стра ме³не не⁴сла на руках / шо не мо¹ла доне²сти / йак удари³ зр⁴ім / в'ї⁵чарна згор⁶їла // ну це йа була мала (с. Піски Новопсковського р-ну, Луганська обл.); *Йак була йа мала* і се²стра ме³не во⁴дила но⁵сити кут⁶'у / то⁷мама об'ї⁸язувала та⁹ким пл¹⁰тком з¹¹верху на го¹²лову / то¹³д'ї по¹⁴п'їд руками на¹⁵зад і в'ї¹⁶н ше¹⁷т'агс'а о¹⁸так з:аду / бо з¹⁹ими були / було ба²⁰гато сн'їгу / шо с²¹кришами по²²зам'їтан'ї (с. Піски Новопсковського р-ну, Луганська обл.); *Ваку'їїровали нас на Волгу / йа була шч'е не²³дуже / а брат бу²⁴в'є²⁵ликий ўже / зна²⁶ў худ²⁷добу [УССГ, с. 210]; *А во²⁸на / ти / доч'ко / б'ї²⁹л'їше³⁰н'ка / то³¹б'ї менше // а / доч'ко / ти ве³²лика! [ПСС, с. 129]; *А д'ї³³ч'ата мал'ї зр³⁴али ў кр'є³⁵маши [УССГ, с. 200]; *А бат'ко / та куди ж ти н'їде³⁶ш / ти ж ма³⁷ла / куди ти їде³⁸ш [ПСС, с. 133]; *Йа то³⁹д'ї не⁴⁰ве⁴¹лика була / бо йа с'тарша / ў мене брат мен'їши / бу⁴²ли пухл'ї [УССГ, с. 309]; ... / а то⁴³д'ї ўже ж с'тала йа б'їл'їша / хо⁴⁴дила по л'уд'їх / по ве⁴⁵ликих л'уд'їх / ме⁴⁶не ўсе брали [УССГ, с. 91].*****

Прикметник *здоровий* (1 %) у реченні *Йа ўже була здорова* / б'їгала [УССГ, с. 139] ужито (спорадично) в аналогічному значенні з прикметником *великий* (4 %) (у схожій ситуації, в аналогічній конструкції). В іншому висловленні (*Один у мене син йе / і той у город'ї / поки йа здоров'їша була / во⁴⁷ни не⁴⁸од⁴⁹казувалис' од мене [ПСС, с. 97])* трактуємо сполучення *здоров'їша була* тобто як 'молодою була', загалом відбувається накладання сем віку й фізичного стану людини.

ДЖЕРЕЛА (SOURCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- Иванов – Иванов В. В. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии: Очерки по этнографии края / под. ред. В. Иванова. – Х., 1898. – Т. 1. – 1008 с.
- Ivanov – Ivanov V. V. Zhizn i tvorchestvo krestyan Harkovskoy gubernii: Ocherki po etnografii kraya [Life and works of peasants of the Kharkov province: Essays on the ethnography of the region] / pod. red. V. Ivanova. – H., 1898. – T. 1. – 1008 s.
- ПСС – Північно-східна Слобожанщина (Новопсковський, Біловодський, Міловський райони Луганської області): Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / упор.: Магрицька І. В., Семистяга В. Ф., Сікорська З. С., Чернопиский М. Г., Шевцова В. О. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 256 с.
- PSS – Pivnichno-skhidna Slobozhanshchyna (Novopkovskiyi, Bilovodskiyi, Milovskiyi raiony Luhanskoi oblasti): Materialy folklornodialektolohichnyh ekspedytsii [North-eastern Slobozhanshchyna (Novopkovskiyi, Bilovodskiyi, Milovskiyi districts of the Luhansk area): Materials of folk-lore dialectology expeditions] / upor.: Mahrytska I. V., Semystiaha V. F., Sikorska Z. S., Chornopyskyi M. H., Shevtsova V. O. – Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka, 2002. – 256 s.
- СУМ – Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід, А. А. Бурячок, В. В. Винник та ін. – К.: Наук. думка, 1970-1980. – Т. 1 – 11.
- SUM – Slovnyk ukrainiskoi movy: v 11 t. [Ukrainian Dictionary: in 11 v.] / red. kol.: I. K. Bilodid, A. A. Buriachok, V. V. Vynnyk ta in. – K.: Nauk. dumka, 1970-1980. – T. 1 – 11.
- УССГ – Українські східнослобожанські говірки: сучасні діалектні тексти: навч. посіб. / за ред. К. Д. Глуховцевої. – Луганськ: Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2011. – 424 с.
- USSH – Ukrainiski skhidnoslobozhanski hovirky : suchasni dialektni teksty: navch. posib. [East-Slobozhan dialects: modern dialectal texts: manual] / za red. K. D. Gluhovtsevoi. – Luhansk: Vid-vo DZ "LNU Imeni Tarasa Shevchenka", 2011. – 424 s.

Отже, з ЛСГ прикметників, які опосередковано вказують на вік людини, виокремлено й проаналізовано ЛСП прикметників, які опосередковано вказують на молодий вік людини: *малолітній*, *маленький* / *маненький*, *малий*, *невеликий*, *немаленький* / *неманенький*, *немалий*, *взрослий* / *дорослий*, *молодий*, *великий*, *здоровий* (з інтегральною семою 'порівняно невелика кількість років, яку прожили'). Прикметники цієї ЛСП мовці східнослобожанських говірок сполучають з низкою іменників і займенників, зокрема *я*, *ми*, *хлопці*, *люди*, *дівчата*, *дівчина*, *боєць*, *лейтенанти*, *майори*, *директор*, *вдова* тощо. Домінантним словом у цій підгрупі виступає лексема *молодий*, оскільки в діалектному й фольклорному текстах вона вживана частіше і має більший обсяг семантичних значень. Прикметник *молодий* у діалектних текстах-оповідях і фольклорних текстах актуалізує:

- пряме номінативне значення;
- значення констатації віку, ускладнене семами 'сповнений життєвих сил', 'незаміжня' / 'неодружений', 'незрілий' (з пейоративними або меліоративними конотаціями);
- значення констатації віку, ускладнене семами 'фізично здоровий', 'сильний', 'сміливий', і викликає позитивні конотації;
- сему 'дівчина, яка недавно вийшла заміж'; також сюди входить аналогічне значення ад'єктива в складі тавтологічного сполучення;
- семи 'молодий спеціаліст', 'новий';
- семантичні значення 'який бажає діяти', 'ще сповнений сил', 'ще енергійний';
- суміщення значень прикметників *молодий* – *маленький*.

Обсяг значеннєвих відтінків у прикметника *молодий* у діалектній мові значно ширший, ніж у літературній. Інші прикметники ЛСП (*малолітній*, *маленький* / *маненький*, *малий*, *невеликий*, *немаленький* / *неманенький*, *немалий*, *взрослий* / *дорослий*, *великий*, *здоровий*), які опосередковано вказують на молодий вік людини, в основному реалізують пряме номінативне значення. Однак, маючи дифузну структуру значення, у деяких досліджуваних текстах у семантичній структурі прикметників, окрім семи віку, наявні додаткові семи: параметричних даних людини (*малий*, *невеликий*, *великий*), фізичного стану людини (*здоровий*).

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Авдеева О.А. Описание фрагмента лексико-семантического поля "возраст" в английском языке / О.А. Авдеева. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/opisanie-fragmenta-leksiko-semanticheskogo-polya-vozrast-v-angliyskom-yazyke> / O.A. Avdeeva. – *Opisanie fragmenta leksiko-semanticheskogo polya "vozrast" v angliyskom yazyke [Description of the fragment of the lexical and semantic field "age" in English]* / O.A. Avdeeva. – *Rezhim dostupu: http://cyberleninka.ru/article/n/opisanie-fragmenta-leksiko-semanticheskogo-polya-vozrast-v-angliyskom-yazyke*
2. Виноградов В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / В. Виноградов. – М., 1977. – 312 с.
Vinogradov V. Izbrannyye trudy. Leksikologiya i leksikografiya [Selected works. Lexicology and lexicography] / V. Vinogradov. – М., 1977. – 312 s.
3. Гурова О.М. Лексико-семантическая группа "вік людини" у бойківських говірках (на матеріалі "Словника бойківських говірок" М.Й. Онишкевича) / О.М. Гурова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків : Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – № 843. Серія : Філологія. – Вип.55. — С. 111-114.
Hurova O.M. Leksyko-semantychna hrupa "vik liudyny" u boikivskykh hovirkakh (na materialy "Slovnika boikivskykh hovirok" M.Y. Onyshkevycha) [Lexical and semantic group "age of a man" in the Boyko dialects (based on the material of "Dictionary of the Boyko dialects" by M. Onyshkevych)] / O.M. Hurova // *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. – Kharkiv : Vydavnytstvo KhNU im. V.N. Karazina, 2009. – № 843. Seriya : Filologiya. – Vyp.55. — S. 111-114.*
4. Мізін К.І. Компаративна фразеологія : [монографія] / К.І. Мізін. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2007. – 168 с.
Mizin K.I. Komparatyvna frazeologiya : [monografiya] / K.I. Mizin. – *Kremenchuk : PP Shcherbatykh O. V., 2007. – 168 s.*

Kovtun V.V. Adjectives are on denotation of young age in the East-Slobozhan dialects

Abstract. The article analyzes the semantics and functional activity representatives of the LSG of adjectives which, mediated specify on age of young man in dialectal text of the East-Slobozhan language area. Adjectives *very young, little, small, unlittle, considerable, grown man, young, large*, does the healthy unite integral sema 'comparatively two-bit of years, which was lived'. Adjective the young is a dominant in adopted LSS. In certain contexts adjectives can realize and basic to seven, and additional, updated thanks to their compatibility and associative copulas. The volume of value tints at an adjective is young in a dialectal language considerably wider, than in literary.

Keywords: *adjective, seme, dialectal text, folk text, East-Slobozhan dialects, age of a person, connotation.*

Ковтун В.В. Прилагательные на обозначение молодого возраста в украинских восточнослобожанских говорах

Аннотация. В статье проанализирована семантика и функциональная активность репрезентантов ЛСП прилагательных, которые опосредствовано указывают на возраст молодого человека, в диалектном тексте восточнослобожанского языкового ареала. Прилагательные *малолетний, маленький, малый, небольшой, немаленький, немалый, взрослый, молодой, большой, здоровый* объединяет интегральная сема 'сравнительно небольшое количество лет, которое прожили'. Адъектив *молодой* является доминантным в названной ЛСП. В определенных контекстах прилагательные могут реализовывать и основные семы, и дополнительные, актуализированные благодаря сочетаемости и ассоциативным связям. Объем оттенков значений у прилагательного *молодой* в диалектном языке значительно шире, нежели в литературном.

Ключевые слова: *имя прилагательное (адъектив), сема, диалектный текст, фольклорный текст, восточнослобожанские говоры, возраст человека, коннотация.*